

[trk dergisi], 2020, 1 (1): 28/39

Aşım Cakıpbekov'un "Biz Babasız Büyüdük" Hikâyesi ve II.
Dünya Savaşı Dönemi Kırgızistan'ında Çocuk Olmak

The Story of Aşım Jakıpbekov "Biz Babasız Büyüdük" and
Being a Child in Kyrgyzstan During World War II

Zhyldyz İSMAİLOVA

Doç. Dr., KBÜ, Edebiyat Fakültesi/

Assoc. Dr. Faculty of Letters Department of Turkish Language and Literature/
cismailova@karabuk.edu.tr Orcid ID: 0000-0003-1012-048X

Yalçın ALTAY

Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü/

Student, Karabuk University, Graduate Education Institute/
altayyalcin38@gmail.com Orcid ID:0000-0009-1995-4309

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type	: Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received	: 17.12.2020
Kabul Tarihi / Accepted	: 26.12.2020
Yayın Tarihi / Published	: 29.12.2020
Yayın Sezonu	: Aralık
Pub Date Season	: December

Atıf/Cite as:

İntihal /Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından ve bir intihal programında incelenmiş intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two reviewers and in a plagiarism program and has been confirmed to be free of plagiarism. <http://www.trkdergisi.com/>

Copyright © Published by Enver KAPAĞAN, Mustafa KUNDAKCI, Yılmaz BACAĞLI and Yalçın ALTAY Since 2020 – Karabuk, Turkey. All rights reserved.

Öz

Savaşın her türlü toplumsal yapıda derin travmalara sebep olur. Savaşlardan en çok etkilenenler cephede bizzat savaşmasalar da kadınlar ve çocuklardır. Çünkü kadınlar ve çocuklar fitratları gereği yetişkin erkeklere göre daha savunmasızdırlar. II. Dünya savaşına yaklaşık 360 bin insanı ile katılan Kırgız Türklerinin geride bıraktığı ihtiyar, kadın ve çocuklar da hayatlarını oldukça zor şartlarda sürdürürler. Üstelik bu savaş Kırgız Türklerine ait, yani onların doğrudan tarafı olduğu bir savaş değildir. Stalin'in demir yumrukla ülkeyi yönettiği o dönemde propagandalar ve tehditlerle savaşa gidenlerin 160 bin kadarı geriye dönemez. Dönenlerin ise kazanılan zaferle teselli olacak bir hayatı kalmaz. Çünkü işgal ve sömürü savaştan önce olduğu gibi savaştan sonra da sürmektedir.

Aşım Cakıpbekov Kırgız edebiyatının önemli isimlerindedir. Çocukluğu II. Dünya Savaşı yıllarında geçer. Babasını dört yaşında kaybeden yazar, ağabeyini de bu savaşta yitirir. Eğitimini tamamlayıp öğretmen ve yazar olarak hayata atıldığı tarihlerde Stalin ölmüştür ve Sovyetlerde eskiye göre daha özgür bir ortam bulunmaktadır. 1960'larda daha net olarak hissedilen bu durum dönemin edebi eserlerine de yansır. Sistemin hatalı yanlarını, uygulamalardaki çarpıklıkları simgeler üzerinden, ima ederek de olsa anlatabilmek mümkündür.

Aşım Cakıpbekov, Sovyet ideolojisini edebiyata dayatan sosyalist realizm anlayışının da sorgulandığı 1960'lı yıllarda yazdığı "Biz Babasız Büyüdük" hikâyesiyle çocukları babasız bırakan II. Dünya Savaşını sorgulamaktadır. Bu savaş nedeniyle Kırgız topraklarında tesellisi olmayan büyük kayıplar yaşayan bütün insanların ıstırabını çocuklar üzerinden aktarmaktadır. Savaş döneminin çocuğu, gerçek vaka zamanının öğretmeni olan ve kendi hayat hikâyesinden de ciddi benzerlikler taşıyan kahramanı sayesinde yazar; milletin geleceği olan çocukların yiyecek, giyecek veya diğer maddi imkânsızlıklardan çok manevi anlamda büyük bir yıkım yaşadıklarını vurgulamak ister.

Anahtar Kelimeler: Kırgız Edebiyatı, Aşım Cakıpbekov, Biz Babasız Büyüdük, Hikâye, II. Dünya Savaşı

The Story of Aşım Jakıpbekov "Biz Babasız Büyüdük" and Being a Child in Kyrgyzstan During World War II

Abstract

All kinds of wars cause deep traumas in the social structure. Although they do not fight in the front, women and children are the most affected by the wars. The old people, women and children left behind by the Kyrgyzs, who participated in the World War II with approximately 360 thousand people, continued their lives under very difficult conditions. Moreover, this was not their war in which they were a direct party. At that time, when Stalin ruled the country with an iron fist, 160 thousand who went to war with propaganda and threats could not get back to their country. Those who return did not have a life to be consoled by the victory won. Because the occupation and exploitation continued after the war as before the war.

Aşım Jakıpbekov is one of the important names of Kyrgyz literature. His childhood passed during the World War II. The writer, who lost his father at the age of four, also lost his elder brother in that war. Stalin died when Jakıpbekov completed his education and started life as a teacher and writer, and the Soviets had a freer environment than before. This situation, which was felt more clearly in the 1960s, was also reflected in the literary works of the period. It is possible to explain the faults of the system and the distortions in the applications by means of symbols and implication.

Jakıpbekov questions the World War II which left children without a father with his story "Biz Babasız Büyüdük" written in the 1960s, in which the socialist realism understanding that imposed the Soviet ideology on literature was questioned. He uses children as symbols to express the suffering of all people who suffered great losses in the Kyrgyz lands due to this war.

Keywords: Kyrgyz literature, Aşım Cakıpbekov, Biz Babasız Büyüdük, Story, World War II.

Giriş

Edebi ürünlerin içerikleri yazarlarının yaşadığı zamanın, bağlı oldukları medeni çevrenin, içinde buldukları toplumun özelliklerini yansıtır. Efsane, masal ya da hikâye gibi anlatı metinlerinde içinden çıktıkları kültürel ortamın izlerini görmek mümkündür (Tosun, 2017: 10). Sanatçının etkileşim içinde bulunduğu çevreden zihnine yansıyan içeriklerin onun eserlerine yansması kaçınılmazdır. Sanatçının irsiyet, aile, çevre, gelenek, hayat ve kitaptan aldıkları, çok defa kendisinin de farkında olmadığı 'malzeme' den ibarettir (Kaplan, 2016: 10). Sayılan etkileşimleri sanatçı, şuuraltının kendisinde bıraktığı etkiyle yoğunlaştırır. Bu noktada yaşadığı toplumdan edindiklerinden sıradan insanın bazen farkında bile olmadığı sonuçları ve durumları göz önüne serer. Özellikle şairler, sezgilerini her ne kadar sanatlı bir biçimde aktarsalar da asıl amaçları toplumu bilinçlendirmektir (Kapağan, 2015: 33).

Yazar hem fert hem içerisinde bulunduğu toplumun bir üyesi olarak duygularını, düşüncelerini, hayallerini ve beklentilerini yaşarken olduğu gibi aktarırken de beslendiği kültür unsurlarını hem hammadde hem de araç olarak kullanır. Tarihi olayların aynen nakledildiği metinlerden farklı olarak edebi metinlerde sanatçı içselleştirdiği olayları yeni bir şekil ve biçimde okuyucuya sunar. Anlatı metinlerinde konunun sunuş şeklini belirleyen en önemli unsur bağlı oldukları medeniyet çevresinin birikimleridir. Bu birikimlerin meydana gelen eseri dolaylı etkilediği gözlenir. Tarihi metinlerde ise yazar olup bitenleri doğrudan metne aktarabilme çabası içerisindedir.

Anlatı metinleri içerisinde sözlü ve yazılı edebi gelenekte en yaygın biçimde kullanılan türlerden biri de hikâyedir. Hikâye türü imkânları ve okunmasının kolaylığı bakımından diğer türlerden daha çok rağbet görür. Bu tür modern şekliyle Doğu edebiyatına ancak XX. yüzyılda gelmişse de türün gelenek içerisinde yakın özelliklere sahip kadim örnekleri vardır. Halk hikâyeleri, destanlar bu kadim örneklerden ikisidir.

Modern anlamda hikâye türü; olay örgüsü, mekânı, zamanı, şahıs kadrosu ve dili ile tam olarak teşekkül eder. Bu hikâye biçimi daha çok gerçekliğe yaklaşma çabası içerisinde bir edebi tür olarak dikkati çeker. Bu tür hikâyelerde bilhassa olay örgüsü yaşanan yakın çevreden, duygu ve düşüncelerde bizzat tecrübe edilmiş olanlardan seçilir. Kahramanlar tanıdık, bildik, her gün görmenin mümkün olduğu sıradan insanlardır. Hayat tarihi akışa uygun bir şekilde biçimlenir.

Kırgız Edebiyatında Hikâye ve Aşım Cakıpbekov

Kırgız edebiyatında da diğer Doğu edebiyatı örneklerinde olduğu gibi modern hikâye türü Batı edebiyatından örneklenir. Kırgız edebiyatında Batılı anlamda hikâye türünün ortaya çıkması 1920'li yıllarda Kasımalı Bayalınov'un Acar isimli hikâyesiyle gerçekleşir. Bunu 1924 yılında Kazakistan'ın Cas Kayrat (Genç Gayret) dergisinde Kasım Tınıstanov'un Köl Ceeginde Mariyan Menen (Göl Kıyısında Mariyamla) adlı hikâyesi takip eder. 1930'lu yıllarda M. Abdukarimov, Kasımalı Cantöşev, Tügölbay

Sıdıkbekov gibi genç yazarlar Kırgız hikâyesinde isimlerini duyururlar. 1940'lı yıllar, Kırgız hikâyesinde konusunu 2. Dünya savaşıdan almış pek çok eserin ortaya çıktığı zaman dilimi olur. 1945 ile 1955 yılları arasında ise savaştan galip çıktığı için SSCB'nin yenilmezliği, komünizmin faziletleri gibi konular diğerlerinde olduğu gibi Kırgız hikâyesinde de yoğun olarak işlenir. 1955-1980 yılları ise edebi anlamda ciddi bir mesafe kazanan modern Kırgız hikâyesi, Sovyet propagandası yanında çağdaş konuların da işlendiği bir mecra haline gelir (Sıdıkov, 2014: 7-9). Bu dönemle birlikte hikâye türü Kırgız edebiyatında yetkinliğini kazanmış modern edebî türlerden biri olur.

Hikâye türü de diğer türler gibi bu dönemde Sovyet propagandası için bir araç olarak kullanılsa da daha önce de işaret edildiği üzere edebiyatın hususi imkanlarını kullanarak propagandist döneme has sansür ve tehdit sistemini aşabilmektedir. Yazarlar ilmi metinlerden farklı olarak edebi metnin içerisine işledikleri toplumsal mesajı okurlarına ulaştırmanın etkili bir yolunu bulabilmektedir. Halka ulaşmak ve toplumun imkanlarını sömürerek, onları kimliksizleştirmeye çalışan tehlikeli süreci sezdirmek konusunda Kırgız edebiyatında hikâye türü oldukça etkili olur (Kundakçı, 2019: 332).

Kırgız hikâyeciliğinin yetkinliğini kazanma sürecinde 1960'lı yıllar önemli bir dönüm noktası olur. Bu dönemde yazarların eskiye göre nispeten de olsa özgür bir ortam elde etmesi, edebi anlamda dünya çapında tanınan bir yazar olan Cengiz Aytmatov'un dünya edebiyatı sathında tanınmasına vesile olur. Bu yıllar Cengiz Aytmatov'un Türkiye Türkçesine "Elveda Gülsarı" olarak aktarılan eserini barındırması bakımından Kırgız hikâyesi ekseninde değerli bir konuma sahiptir. Zira ilk defa rejimin gerçek yüzü bu eserle gözler önüne serilir (Kadirmambetova, 2007: 659). Modern Kırgız hikâyesinin önemli isimlerinden biri de Aşım Cakıpbekov'dur. Çalışmanın konusunu oluşturan hikâyenin yazarı olan Cakıpbekov, Kırgız hikâyesinde Cengiz Aytmatov ile birlikte ismi anılan nadir yazarlardandır.

Aşım Cakıpbekov, Kırgızistan'ın Talas'a bağlı Şeker köyünde 1935 yılında çiftçi bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelir. Öğreniminin ilk yıllarını Şeker köyünde tamamladıktan sonra Ak Süyök Ortaokulunu, akabinde ise Frunze'de bulunan A. S. Puşkin Lisesini yatılı olarak tamamlar. 1958 yılında Kırgız Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesinden mezun olur (Göz, 2004: 113). Erken yaşlarda babasını, ikinci dünya savaşında ise ağabeyini kaybeden Aşım Cakıpbekov'un öğrenim hayatı maddi sıkıntılarla geçer.

İlk hikâye kitabı Caraluu Köçükgön 1961 yılında yayınlanan Aşım Cakıpbekov, 1966 yılında uzun hikâye türünün bir örneği olan Kataal Bağıt'ı yazar. 1969 yılında çalışmanın konusunu teşkil eden ve Türkiye Türkçesine Biz Babasız Büyüdük ismiyle aktarılan Biz Atasız Öskönbüz isimli hikâyesini kaleme alır. 1981 yılında ise Kırgız Cerinin Comoktoru adlı hikâye kitabını yayımlar (Rıspaev vd., 1989: 208). Cakıpbekov, yaptığı çeviri faaliyetleriyle de adını edebiyat dünyasında duyurmayı başaran bir isimdir. Bu faaliyetlerinden en önemlisi, dünyaca ünlü Kırgız yazar Cengiz Aytmatov'un eserlerinin önemli bir bölümünü Rusçadan Kırgızcaya çevirmesidir. Bu eserler, Elveda Gülsarı, Beyaz Gemi, Selvi Boylum Al

Yazmalı, Erken Gelen Turnalar, Deniz Kıyısında Koşan Ala Köpek, Gün Uzar Yüzyıl Olur, Dişi Kurdun Rüyalari, Kızıl Elma ve Deve Gözü'dür.

Cakıpbekov'un hikâyelerinde temel konu içerisinde yaşadığı toplumun hayatıdır. Toplumun bir üyesi olması bakımından yaşadığı olayların ve hissettiği duyguların yanı sıra ciddi bir gözlemi gerektiren kendisi dışındaki çevrede olup bitenleri oldukça sağlam bir gerçeklik algısıyla eserlerinde kullanır. Bu noktada, eserlerinde işlenen ikinci dünya savaşı cephe gerisi sahneleri onun yaşantısından izler taşır. Zira Cakıpbekov, ikinci dünya savaşı sırasında ağabeyini kaybetmiş bir çocuktur. Çalışmanın konusunu olan kitapta bir çocuğun gözünden cephe gerisinde toplumun çektiği sıkıntılar anlatılmaktadır. Hikâyelerindeki kahramanlar da gerçek hayatta var olan kişilerdir. Örneğin, Aygaşka adlı hikâyesindeki ihtiyar Kılıçbek bir Kırgız'dır. O da hemen her Kırgız gibi atlara âşıktır. Onun için de atının yarışlardan derece alarak çıkması bir gurur kaynağıdır. Esasında Aygaşka gerçekte var olan bir attır. Kılıçbek de Şeker köyünde yaşamış ünlü bir seyistir. Edebi çalışmaların rejimin propagandasını yapmak için kullanıldığı bir zamanda o bu yolu seçmez ve gerçeklerle birlikte salt insanı anlatır. Kırgız halkının dili, kültürü, hür Kırgız toplumuna ait olan değerler onun hikâyelerinin konusu olur. En son kaleme aldığı Tengri Manas isimli, dünyanın en uzun destanı olan Manas Destanını romanlaştırdığı eserinde bu durum açıkça görülmektedir (<http://www.ayb.org.tr/index.php/13-yazarlarmz/yazarlarmz/21-am-jakipbekov>: 26.11.2020).

"Biz Babasız Büyüdük" Hikâyesi ve II. Dünya Savaşı Dönemi Kırgızistan'ında Çocuk Olmak

Cakıpbekov, "Biz Babasız Büyüdük" hikâyesinde mesleğinin ilk yılında olan bir öğretmenin ağzından, çocukluk yıllarında yaşadıklarının kendinde bıraktığı izlenimleri okuyucuya aktarır. 1969 yılında kaleme aldığı hikâyesi öğrencilerine sorduğu "Baban var mı?" sorusu üzerinden kahramanın çocukluk yıllarını hatırlaması ve "baba" kavramının kendi his dünyasındaki yansımaları hikâyenin çerçevesini oluşturur.

Hikâye ikinci dünya savaşı sırasında geçmektedir. Savaş sırasında köyde kadınlar, çocuklar ve ihtiyarlardan başka kimse bulunmaz. Bir gün köye gelen arkadaşı Temir'in babası, kahramanı o ana kadar hissetmediği değişik duygulara sürükler. Arkadaşının babası üzerinden "baba" kavramını idrak çabaları, Temir'in babası kanalıyla elde ettiği imkânları görüp; babası savaşta olan tüm köy çocuklarıyla birlikte onu kıskanmalarını gerçekçi bir anlatımla okuyucuya sunar.

Bu "baba"nın köye gelişi diğer köy halkı için de büyük bir olay olur. Babası kanalıyla Temir'in elde ettiği imkânlar -normal zamanlarda sıradan şeyler olsa da- çocukların ve kahramanın gözünde elde edilmesi imkânsız türden olanaklardır. Kahramanın annesi- köyde eşi savaşta olan tüm kadınlar gibi - tek başına hem çocuğunu büyütme hem de evin geçimi ile ilgili her türlü işi yerine getirmekte olan bir Kırgız kadınıdır.

Hikâyenin devamında cephe savaşı askerler için köyde yardım toplar, köy halkı elinden gelen en iyisini yaparak yardımları organize eder.

Toplanan yardımlar sonrasında kahramanın yaşadıkları, hikâyenin dönüm noktalarından biri olur. Yardım malzemelerinin başında arkadaşı Temir ile kendisi kalır. Köy halkının oradan ayrılmasından sonra arkadaşı ile aralarında geçen konuşmalar ve bu sırada yardımlardan bir kısmının tadına bakmaları ile uykuya dalıp gördüğü rüya onu hikâyenin sonraki bölümlerinde oldukça etkiler.

Kahramanın rüyanın etkisi ile yaptığı davranışlar ve nihayetinde postacı dede ile olan konuşmaları, onun ağzından yazar tarafından okuyucuya aktarılır. Kahraman bir akşamüzeri içlerinde postacı dede ve muhtarın da olduğu köy halkını evlerinin önünde görür. Kalabalığın getirdiği haber neticesinde evden yükselen acı çığlık -verilen ölüm haberi üzerine- ve devamında bu çığlığın diğer evlerde de sonraki zamanlarda duyulmaya devam ettiği bilgisiyle hikâye sona erer.

Biz Babasız Büyüdük hikâyesi her şeyden önce otobiyografik detaylar içermektedir. Cakıpbekov'un 1969 yılında yayınladığı hikâye: "Bu yıl öğretmenlikteki ilk senem." (Cakıpbekov, 2020: 7) cümlesiyle başlar. Yazar hikâye yayınlanmadan önceki dönemde, doğup büyüdüğü Şeker köyünde 1961-1964 yılları arasında öğretmenlik yapar (Göz, 2004: s.113). Hikâyede her ne kadar mekân olarak doğrudan Şeker köyünün adı verilmesede anlatıcının çocukluğuna dönerek annesiyle babası üzerine sohbet ettiği bir sırada annesinin kullandığı "... Ne yapsın bunun adı savaş. Bizim Kök-Say değil ki.." (Cakıpbekov, 2020: 12) ifadesinden hareketle hikâyenin geçtiği mekanın Şeker köyü olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü adı geçen Kök-Say, Şeker köyüne 5-6 km kadar mesafede bir başka köydür ve anne savaşta babanın ne kadar uzakta bir yerde bulunduğunu yaşadıkları mekâna yakın bir başka mekânla kıyaslayarak anlatmak ister.

Yazarın biyografisiyle hikâyenin ilgisi sadece mekânla da sınırlı değildir. Babasını 4 yaşındayken kaybeden Cakıpbekov gerçek anlamda yetim büyüyen biridir. Fakat savaşa ilişkin sarsıcı hadise ağabeyi ile ilgilidir. Köy muhtarlığında yazıcı olarak çalışan ağabeyi Aytalı II. Dünya Savaşı sırasında askere alınır. Aytalı, Kırgızistan'ın kuzeybatısına düşen ve binlerce km. uzağında bulunan Saratov şehrinde savaşırken hayatını kaybeder. Ayrıca hikâyedeki anlatıcı kahramana benzer bir şekilde yazar da savaş yıllarında Şeker köyünde ilkokul eğitimi almaktadır (Göz, 2004: s.108-109). Bütün bu detaylardan hareketle hikâyenin oldukça içerden ve gerçekçi bir bakışla kurgulandığını; kişilerin, mekânın ve olayların yazarın hayatından parçalar içerdiğini söylemek mümkündür.

II. Dünya Savaşına çeşitli cephelerde yaklaşık 365 bin Kırgız vatandaşı katılır. Bu savaşın sonrasında 160 bin kadarı geri dönemez (Altımuşova: 2016: 163). Hikâyenin merkezinde yer alan bu savaş, tarihi kaynaklara göre o dönem "Büyük Vatan Savaşı" ya da "Ana Vatan Savaşı" (Orunbekov, 2020: 12-13) olarak adlandırılır ve tüm Sovyet halkları arasında bu isimle propagandası yapılır. Savaşa halkın katılımını sağlamak adına mitingler ve toplantılar düzenlenir; bildiriler dağıtılır, film gösterimleri yapılır. Büyük Vatan Savaşı'nın Sovyet halklarına adalet ve özgürlük getireceği, onlar

arasında birliği sağlamlaştıracağı vurgulanarak vatanseverlik duyguları harekete geçirilmeye çalışılır (Altımuşova: 2016: 161).

Hikâyenin gerçeklikle somut ilişkilerinden hareketle kahraman anlatıcı durumundaki yazarın yukarıdaki önemli detayları bildiği varsayılabilir. Buna karşılık savaşa hikâyede bu çeşit bir anlam yüklenmez. Hikâyenin girişinde "O zamanlar batıda, uzaklarda bir yerlerde savaş vardı." (Cakıpbekov, 2008: 8) şeklinde ilk kez sözü geçen savaş, o tarihlerde otuz yaşının üstünde bir öğretmen olan kahramanın hayatında hiç de olumlu bir etki bırakmamış gibidir. Bu girişten sonra savaşın onlardan babalarını aldığını ima eder bir biçimde: "Oradaydı bizim babalarımız." ifadeleri oldukça dikkat çekicidir. Burada anlatıcı her ne kadar çocukluk yıllarına dönmüşse de okura olan biteni anlatan onun öğretmen olan yetişkin halidir. Bu sebeple bir bilmezlik yahut şuurunda olmama durumu söz konusu değildir. Tutum bilinçli ve kasıtlı bir tutumdur. Bu durum eserin kaleme alındığı dönemle, yazarın o savaşa ve savaşın Sovyetler nezdindeki idarecileriyle ilişkilidir. Bariz bir protest duruş olarak değerlendirilebilecek bu tutumu anlamak için o dönemi yakından bilmek gerekir.

Nazi Almanya'sının başında bulunan Hitler'in 1941 yılının Haziran ayında SSCB topraklarına saldırması sonucu Sovyetler de II. Dünya Savaşının bir parçası haline gelir. Sovyetlerin lideri o dönemde Stalin'dir. Yaklaşık üç yıl öncesine kadar Sovyetlerin tahakkümü altındaki Türk coğrafyasının düşünen, eli kalem tutan aydın sınıfına mensup isimleri 'Repressiya' olarak anılan dönemin kurbanı olur ve 'halk düşmanı' olmakla suçlanıp öldürülür (Kundakçı, 2019: 20). Fakat savaş birdenbire ortaya çıkınca aynı Stalin yakın zamana kadar zulmettiği, hayatlarına kastettiği insanlara özgürlük, adalet ve vatan vaadiyle samimiyeti ciddi biçimde sorunlu bir propaganda faaliyeti başlatır (Altımuşova, 2017: 28-30). Fakat Nazi Almanya'sı ile Sovyetler arasındaki bu savaşı Kırgız halkının büyük bir kısmı daha propaganda döneminde kendi savaşı olarak kabul etmez (Sönmez, 2019: 12). Hikâyenin serim kısmında çocukların savaşa yüzleştirilmelerinden hemen önce kadınlar anlatıcı kahraman tarafından "sürekli çalışmak zorunda olan, asık suratlı, yalnızlıktan korkan" şeklinde betimlenir. Savaş onlar tarafından da kutsanıp bir vatan savunması olarak algılanmaktan çok bir angarya, yük, zoraki katlanılan bir durum olarak düşünülmektedir. İhtiyarlar da anlatıcının savaşa dönük bakışını netleştirmek için serim bölümünde kullandığı detaylarda yer alır. Onlar da savaşa giden babaların bulunduğu yeri "taa uzaklarda kanın kaynadığı yer" olarak betimlerken oldukça düşüncelidirler. Özellikle gurup vaktinin kızılığından istifadeyle okurun zihninde yoğun bir biçimde kanla sulanmış bir mekân tasviri canlandıran yazar, hem batı yönünü hem de batan güneşi aynı anda vererek savaşa karşı olumsuz tutumunu netleştirmek ister. İhtiyarlar çocuklarla konuşurken ne pahasına olursa olsun bir zafer temennisinde bulunmaz, fedakârlık vurgusu yapmaz. Onların tek dileği bu anlamsız ve yabancıları oldukları savaşa zorla götürülen evlatlarının dönmesidir (Cakıpbekov, 2020: 8).

O dönemde savaş karşıtlığı açıktan dile getirilemese de 1953 yılında Stalin'in ölümünden sonra Sovyetlerde görece olarak yumuşayan ve değişen atmosferde Kırgız düşünce ve edebiyat hayatında tarafı olmadıkları bu

savaşta kaybedilenlere dönük sorgulamalar başlar. Cakıpbekov'un hikâyesiyle konusu bakımından da büyük benzerlikler taşıyan ve Türkiye Türkçesine "Asker Çocuğu" adıyla aktarılan Cengiz Aytmatov hikâyesi de bu sorgulamaları içeren bir mahiyet arz eder (Sönmez, 2019: 10-12). Cakıpbekov bu savaşın en masumu ve en büyük mağduru olan başta çocuklar, ardından kadınlar ve nihayet ihtiyarlar üzerinden olup biteni sorgular. Babasızlığın ve hikâyenin her detayına sindirilmiş yokluğun müsebbibi olarak savaşı itham eder. II. Dünya Savaşından zaferle çıkılmasına rağmen hikâye kaybedilen bir savaşı anlatır gibidir. Esasında itiraz ettiği veya suçladığı savaşın kendisi değil, bu savaşın sahipleridir.

Hikâyenin daha girişinde soyadlarını karıştırdığı çocuklara: "Sen kimin çocuğusun?" yerine istemsiz bir biçimde "Baban var mı?" diye soran öğretmen anlatıcı; acının ne derece kökleşip içselleştiğini, bir nesil için kaybın ne kadar büyük olduğunu çarpıcı bir biçimde verir. Savaşın yıkıcı etkisini tam olarak verebilmek için çocuklar en doğru seçimdir. Hikâyede her ne kadar sadece bir çocuk anlatılıyor gibiyse de o çocuğun da içinde bulunduğu bir dolu çocuğun örneği üzerinden anlatılır savaşın etkisi. Dahası başkahraman durumundaki çocuk özellikle isimsiz bırakılır ve savaş şartlarında da olsa hikâyenin en merkezi mekânı çocukların bir arada bulunduğu okuldur. Ayrıca anlatıcı birinci tekil kişi diliyle değil, hikâyenin adından başlayarak tüm olan biteni "biz" diliyle aktarıyor.

Kahraman anlatıcı hikâye boyunca etkisini artırarak bir çocuğun, özellikle bir erkek çocuğun babasız büyümesinin ne demek olduğunu okuruna hissettirmeye çalışır. Babasızlık çocuk için sadece yiyecek bulamamak, kalem alamamak, iyi giyinememek değildir. Babasızlık kendini güvende hissedememek, bir türlü mutlu olamamak demektir. Babasızlık dönemin çocuklarının ruhunda kapanmayan bir yara açar.

Hikâyede "baba" figürü olarak savaşta bir yararlılık gösterdiği için köyüne izne gönderilen Temir'in babası adı anılmadan anlatılır. Fakat anlatıcı bu kahramanın psikolojisine, duygularına yer vermez. Bir yerde gülümseyerek Temir'in başını okşamaması dışında duygusal açıdan tasviri yapılmaz babanın. Anlatıcı kahraman "baba denilenin nasıl bir şey olduğunu bilmezdik." (Cakıpbekov, 2020: 8) ifadesini kuvvetlendirmek adına kendi babası dâhil hikâyedeki görünür tek babayı da muğlak bir detay olarak bırakır. Temir'in babası "parlak ve kar tutmayan çizmeleriyle karları eze eze yürüyen, demirden yapılmış gibi dimdik vücutlu, gömleğinin iki yakasına da küçük yıldızlar iliştilmiş" (Cakıpbekov, 2020: 8) bir adamdır. Köydeki maddi yokluktan, manevi yoksunluğa her şey onun üzerinden gösterilir. Diğer çocukların babasızlık, güvensizlik, ilgisizlik, mutsuzluk gibi manevi yoksunlukları kadar; kalemsiz, deftersiz, mızıkasız ve oluşları da Temir'in babası üzerinden anlatılır. Baba; çocuğu her iki bakımdan da değiştirip sağlıklı, itibarlı ve benzersiz bir mutluluğa ulaştırmaktadır anlatıcı kahramana göre:

Daha düne kadar hemen hepimizden dayak yiyip gezen sulu göz Temir, bizim için ulaşılmaz yüce bir mevkide görünüyor. İçimiz o kadar yanıyor ki Temir'in de mutluluğu bir an önce

bozulsun istiyoruz. Böyle mutluluğu şimdiye kadar içimizden kim görmüş. "Temir mutluluktan nasıl oluyor da ölmüyor" diye hayretler içerisinde kalıyoruz. (Cakıpbekov, 2020: 9).

Cakıpbekov her şeyi olması gerektiği gibi aktarır. Oldukça gerçekçidir. Çocukların tabiatındaki hesapsız kıskançlık, intikam duygusu, yaramazlıklar yerli yerindedir. Savaş ortamlarına has romantik, abartılı karakterlere yer vermez hikâyede. Her şeyi en samimi, gerçek haliyle savaş ve çocuk ikiliği esasında göstermeye çalışır. Köyde toplanan paranın askerler yahut köylüler için önemini umursamadan makbuzlardaki asker ve tank resimlerine odaklanır kahraman anlatıcı. Askerlerin elbisesi, tankların içi ilgisini çeker her çocuk gibi. Sıcak tanklara binip oyunlar oynamak isterler. Askerler için hazırlanan elbise yiyecek türü hediyeler konusunda da çocuklara has bir ifşa yapıyormuş edasıyla bu elbiseleri oralarda giyenleri hiç görmediklerini, bu yiyeceklerden de yemeyeli epey uzun zaman olduğunu söyleyiverirler. Mahallelerinde bir eve toplanan yiyecek ve elbiselere nöbetçi olarak görevlendirilen kahraman anlatıcı ve adıyla anılan tek çocuk Temir: "Giydikleri, yedikleri eğer bunlarsa asker olmak iyi bir şeye benziyor." (Cakıpbekov, 2020: 11) diye düşünür. Sonra her iki çocuk da hediye yiyeceklerden yiyip kana kana su içtikten sonra yine hediye elbiselere sarılarak uyurlar. Aslında kahraman anlatıcının savaşı arka planda bırakıp özellikle çocuk tabiatını öne çıkarması başta da söylendiği üzere şuurlu bir tercihtir. Her şey gerçeğe uygun bir biçimde ve olması gerektiği gibi anlatılmaktadır.

Hikâyede çocuk, ideal insan örneğidir. Saftır, samimidir ve gerçekçidir. Kırgız tarihinin netameli bir dönemi olan II. Dünya Savaşını tarafsız bir biçimde ancak bir çocuğun gözünden anlatmak mümkündür. Kırgız Türklerinin kendilerine ait olmayan bir savaşa zorlandıklarına dönük satır altı göndermeler iki çocuğun yaptıkları üzerinden pekiştirilir. Ortada ihtiyarlar, kadınlar ve özellikle çocuklar tarafından asla kutsanmayan bir savaş vardır. İnsanlar düşmanla değil savaşla savaşır gibidir. Kahraman anlatıcının askerler için hazırlanan hediyeleri beklerken uyuyakalması ve uykusunda gördüğü rüya da savaşın ve düşmanın yabancılığını göstermesi bakımından çarpıcıdır. Rüyasında babasıyla birlikte savaş meydanında olduğu gören kahraman anlatıcı, bağış makbuzlarında gördüğü asker resimlerindeki gibi giyinmiş ve onlar gibi davranmaktadır. Çevresinde de sessiz tanklar vardır. Düşman ise II. Dünya Savaşının ve hikâyenin kendi gerçekliğine uymayacak bir şekilde Almanlar değildir. Her ne kadar rüyanın sonunda babası: "Almanlar kaçtı, artık eve gidebiliriz." dese de çocuk için durum epey farklıdır. O düşmanı somutlaştıramaz, adını koyamaz ve anlamlandıramaz: "... önümüzde ise şekillerinin nasıl olduğunu tam anlayamadığım vahşi hayvanlar kaçıyorlar. 'Şu önde kaçanlar düşmanlarımız' diyor babam." (Cakıpbekov, 2020: 11).

Kahraman anlatıcı annesiyle savaş ve babası üzerine konuşurken annesinin savaş karşısındaki çaresizliğiyle yüzleşir: "Baban, zavallı zor durumda olsa gerek. Acaba ne halleder? Aç mı, tok mu? Ne yapsın, bunun adı savaş." (Cakıpbekov, 2020: 12). Ardından annesine babasına "mıkçım" yani bir tür

ekmek sıkması verip vermediğini sorar. Fakat şartlar o kadar kötüdür ki vermek istese de buna imkân yoktur. Kahraman anlatıcı rüyasında babasına yufka verdiğini söyleyerek övünmek ister. Buna karşılık annesi de ona hediyeleri beklerken askerler için hazırlananlardan yediklerini hatırlatarak şaka yapmak ister. Bu şakayı ciddi bir mesele haline getiren kahraman anlatıcı hediyelerden yediği için babasının payının kendisine verilmediğini düşünmeye başlar. Yiyeceklerini biriktirip babasına bir mektupla göndermek ister. Fakat travma hafifleyeceğine derinleşir. Hediyeleri götürmesi için verdiği postacı dede babasının ölüm haberini getirir. Ardından diğer asker babaların ölüm haberi gelir köye.

Tarihin o coğrafya için zaferle sonuçlandığını kaydettiği savaşın aslında nasıl bir yıkıma yol açtığı basit, sade fakat çarpıcı bir biçimde çocuklar üzerinden anlatılır hikâyede. II. Dünya Savaşı sırasında Kırgızistan'da çocuk olmanın bedeli oldukça ağırdır. Yokluk, açlık bir yana babasızlık başlı başına büyük bir yıkımdır o coğrafyadaki çocuklar için. Babasızlık, yetimlik aslında bir çeşit köksüzlük sahipsizlik gibi yansıtılır. Hikâyede Sovyet ideolojisinin o coğrafyadaki Türk halkları üzerinde yürüttüğü kimliksizleştirme ve köleleştirme politikası en savunmasız ve masum varlıklar olan çocuklar üzerinden dolaylı bir biçimde eleştirilir (Söylemez-Azap, 2016: 248). Onlara ait olan babaları dâhil her şey, asla tarafı olmadıkları bir savaşın bedeli olarak ellerinden alınır.

Sonuç

Aşım Cakıpbekov Kırgız hikâyesinin önemli isimlerinden biridir. Yaşadığı coğrafyada tüm kaynaklar önce Çarlık Rusya, sonrasında ise Sovyet Rusya tarafından türlü işgal ve sömürü politikalarına maruz kalır. Her şeyin üzerine II. Dünya Savaşı patlak verir ve Kırgız Türklerinin yetişkin erkekleri tarafı olmadıkları bu savaşta yok olur. Savaş her ne kadar zaferle sonuçlansa da bu coğrafyanın kaderi değişmez.

Aşım Cakıpbekov "Biz Babasız Büyüdük" hikâyesinde hiç yere babasız bırakılışlarına dingin bir öfkeyle cevap verir. Eskiye oranla görece özgürleşen 1960'lı yıllarda çocukları sahipsiz bırakan savaşı sorgular. İhtiyarların, kadınların ve özellikle çocukların yaşadığı maddi ve manevi yıkımın gerçekçi bir panoramasını çizer. Satır aralarına, detay kelimelere ve simgesel olaylara yüklenen yoğun eleştiri çocuk kahramanlarda somut bir biçimde verilmek istenir.

II. Dünya savaşı döneminde Kırgızistan'da çocuk olmak oldukça maliyetlidir. Yediklerinden, giydiklerinden vazgeçmeleri yetmez. Onlar için güven, emniyet ve gelecek demek olan babalarından da üstelik anlamsız bir savaş yüzünden koparılmaları gerekir. Bu travmayı büyüyünce de atlatamazlar. Çünkü acıları, kayıpları onlarla birlikte büyür.

Kaynakça

Avrasya Yazarlar Birliği. (2006). "Aşım Jakıpbekov". Elde edilme tarihi: 26.11.2020, <http://www.ayb.org.tr/index.php/13-yazarlarmz/yazarlarmz/21-am-jakipbekov>

Altımuşova, Zuhra (2016) "II. Dünya Savaşı'nda Kırgızistan". N. Sarıahmetoğlu-İ. Kemaloğlu (Haz.). İkinci Dünya Savaşı ve Türk Dünyası. İstanbul: TDBB Yayınları. s.161-176.

Altımuşova, Zuhra (2017) "1920-1930'lu Yıllarda Kırgızistan'da Sovyet Reprəsiya Siyasetinin Çocuklar Üzerindeki Etkisi". Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, Cilt: 17, Sayı: 1, s.27-35.

Altıok, Emrah (2018). Sovyet Rejiminin II. Dünya Savaşı Dönemi Kırgız Edebiyatına ve Öskön Danıkeyev'in Hikâyelerine Etkisi. TÜRÜK, S.15, s.235-246.

Cakıpbekov, Aşım. (2020). Biz Babasız Büyüdük. (Akt. Orhan Söylemez). Ankara: Bengü Yayınları.

Göz, Kemal. (2004). Aytmatov'un Gölgedeki Mütercimi. Cengiz Aytmatov, Doğumunun 75. Yılı İçin Armağan, içinde, s.108-120. Bışkek: Kırgızistan - Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları.

Kadirmambetova, Aynura (2007). 1960'lardan Bu yana Kırgız Edebiyatı. Türk Dünyası Edebiyat Tarihi. C. 9. s. 657-662. Ankara: AKMB Yayınları.

Kapağan, Enver (2015). Kırgız Şiirinde Ekim Devrimi. Ankara: Akçağ Yayınları.

Kaplan, Mehmet (2016). Hikâye Tahlilleri. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Kundakcı, Mustafa (2019), Kırgız Zamane Edebiyatı. Ankara: Bengü Yayınları.

Kundakcı, Mustafa (2019). "Kırgız Kültüründe Sovyet Eğitimi Kaynaklı Bir Ötekileşme Sorunu: Aşım Cakıpbekov'un 'Sagin' Adlı Hikâyesi Örneği". Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 41, s. 330-340.

Orunbekov, Bakıt (2020). "Ana Vatan Savaşı Döneminde Kızıl Kırgızistan Gazetesi". Manas Gazetesi, Sayı: 78, s.12-13.

Rispaev, B. vd. (1989). Pisatli Sovestkogo Kirgizstana. Frunze: Adabiyat Bas. s 208-209.

Sıdıkov. A (2014). Kırgız Hikâyesine Kısa Bir Bakış. (Akt. İbrahim Türkhan). Çağdaş Kırgız Öyküsü. (Edt. Hüseyin Su). s.7-10. Ankara: Hece Yayınları.

Sönmez, Mesut. (2019). "Cengiz Aytmatov ve Asker Çocuğu Öyküsü Üzerine". Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 4, s.8-14.

Söylemez, Orhan-Azap, Samet (2016). Türk Dünyası Edebiyatları Hikâye Çözümlemeleri. İstanbul: Kesit Yayınları.

Tosun, Necip (2017). Doğu'nun Hikâye Kavramı. İstanbul: Büyüyenay Yayınları.

